

Nurcan Kaya: Ermenilerin mezarları

Posted on 05/08/2017

“Bir ülkeyi tanımak istiyorsanız, o ülkede insanların nasıl öldüğüne bakın” demiş Albert Camus. Bu ülkede insanların ölümünü kendine dert edinen, az biraz okuyan, o da olmadı, sosyal medya kullanan hemen herkes duymuştur herhalde bu cümleyi. Bu sözün üstüne bir şey söylemek ne haddime. Ancak konu Türkiye olunca, daha pek çok şeye bakarak tanıyabiliriz bu ülkeyi. Türkiye’yi ve bu ülkede yaşayan bazı halkları mezarlıklarına yapılan muameleden ya da mezarsızlıklarından da tanıyabiliriz mesela.

İnsanlar gözaltında öldürülmüşse ancak bedenleri yok edildiği, kemikleri dahi henüz bulunmadığı için bir mezarları yoksa, siyasi kimliğe sahip insanların gömülü olduğu mezarlık saldırıya uğruyor ya da yıkılıyorsa, toplu mezarlar bulunuyor ve kemiklerin kime ait olduğunun tespit edilmesi için DNA testi yapılıyorsa, büyük olasılıkla Kürtlerden söz edildiğini biliriz.

Bir kazı sırasında çok tesadüfi bir şekilde onlarca insana ait kemikler ortaya saçılmışsa, köylerdeki kuyuların, kayalıkların dibinde yüz yıl öncesinden yüzlerce insana ait kemikler olduğu söyleniyorsa, bugün mezarlık olup olmadığı artık belli olmayacak derecede bakımsız kalmış, mezar taşları kırılmış, define bulmak umuduyla delik deşik edilmiş, hatta hala define aranan, bir kapısı bile olmayan bir mezarlıktan söz ediyorsak, yanına ya da üstüne yeni bir mahalle, park, yol vs., yetmemiş, tuvalet inşa edilmişse, Ermenilerden söz edildiğini biliriz.

Ermenilerin mezarlıklarıyla ilgili bu tür haberler duymuş, ya da yaşadığımız şehirde veyahut ziyaret ettiğimiz bir yerde mezarlıklarından bir kalıntıyla karşılaşmışızdır. Geçen zaman içinde bazı kötülüklerin farkına varılsın ve tekrarlanmasınlar diye umut ediyor insan. Öyle olmuyor ama. Geçtiğimiz günlerde Van’ın Edremit ilçesinde belediyeye atanan kayyımın

onayıyla bir Ermeni mezarlığının üzerine tuvalet, yanına plaj yapıldığını duyduk. “Van’da neden bir plaj yok?” diye yerel yönetici dostlara defalarca sitemde bulunmuş biri olarak Edremit’te böyle bir plaj yapıldığı haberini utanç içinde okudum. Bu hafta başka bir konu hakkında yazı yazmayı planlamıştım ama aklımdan çıkaramadım bu haberi. İçimden geçen bütün kelimeler ve cümleler Ermeniler ve mezarlıklarına dairdi. Aylar önce okuduğum ve aklımdan hiç çıkaramadığım bir öyküyle birleşince kelimeler, bu yazıyı yazmam gerekti.

Bugün dünyada yaşamakta olan toplulukların hemen hepsi için mezarlıklar önemlidir sanırım; kimi için kutsaldır hatta. Çoğu için ölen kişi ile arada kurulu kalan bağın vücut bulduğu yerdir mezarlar. Onun için ziyaret edilirler; ziyaretlerinde teselli bulur insanlar.

Mezarlıklar aynı zamanda, tarih ve bellek demektir. Bazen yüzlerce yıldır o topraklarda kimlerin yaşamış ve ölmüş olduğu hakkında fikir verirler geride kalanlara. Konu bu ülkede katliama ya da soykırma uğramış ve arkalarında bıraktıkları izlerin çoğu kasıtlı olarak silinmiş olan halklar, mesela Ermeniler olduğunda, mezarlıklar bir zamanlar orada yaşadıklarının nişanesi, inkâr edilen varlıklarının kanıtıdır.

İşte bu kalan kanıtlar da silinsin, Ermenilerin varlığı bilinmesin, unutulsun, 1915’te Ermenilerin maruz kaldığı soykırım, hakikat hep gizlensin diye; ayrıca bugün bu ülkede Müslüman olmayan hiçbir halk hâlâ diğerleriyle eşit ve muteber görülmediği için Ermenilerin mezarlıkları bu muameleye, Ermeniler bu hakarete maruz kalıyorlar.

İnsanlar için mezarlıklar biraz da bir yere ait olmak demektir. Ölünü gömdüğün yerde yeterince uzun süre yaşadığını, artık oraya yerleşmiş olduğunu hissedebilirsin. Yerinden yurdundan koparılan, ölümden kurtulan Ermeniler gittikleri yerlerde belki ancak ölülerini gömdükten sonra kendilerini biraz da olsa oraya ait ya da yerleşmiş hissedebildiler ya da öyle olmasını umdular. Aras Yayıncılık’ın yayımladığı, William Saroyan’ın bazı öykülerinin yer aldığı ‘Ödlekler Cesurdur’ isimli kitapta yer alan ‘Ailede Delilik’ isimli öyküde William Saroyan her zaman ki yalın, sıcak ama aynı zamanda vurucu üslubuyla bu durumu çok

sarsıcı bir şekilde anlatır. Saroyan, Kaliforniya'ya yerleşen ailesindeki çeşitli 'delilikleri' anlattıktan sonra dayısı Vartan'ın, kendilerini yaşadıkları Fresno kasabasına ait hissetmeleri için aralarından birinin ölümünü nasıl dört gözle beklediğini anlatır:

"... Ailenin Amerika'da gömülü tek bir ferdi dahi yokmuş. Hepsi de yerin üstünde, Amerikan toprağına sağlam basarak hayatlarını sürdürüyorlarmış, kimi zaman karpuz satarak, kimi zaman bağda çalışarak.

Bir yandan Fresno'daydık, bir yandan hiçbir yerde. Ölüm içimizden birini yakalamadığı, biz de onu gömüp orada yattığını bilmediğimiz sürece nasıl herhangi bir yere ait olabilirdik ki?

Aslında bu, deliliğin, Merced Caddesi'ndeki Bloom Brothers'da terzi olarak çalışan dayım Vartan'da aldığı şekildi.

Her akşam eve döndüğünde karısına ve annesine şu soruyu soruyormuş: "Daha kimse ölmedi mi, bu korku dolu yalnızlığımıza, bu amaçsızca savrulmamıza, bu boşluğa ve köksüzlüğe son verecek biri?"

...İçimizden birinin ölmesini ve gömülmesini istiyordu. Böylece hem o hem de biz bir geleneğin başladığını, bir kültürün geleneği takip edeceğini ve sonuç olarak Kaliforniya Fresno'da, yani Amerika'da olduğumuzu ve muhtemelen de orada kalacağımızı bilebilecektik..."

Oysa dünyanın diğer ucuna milyonlarca insanını bile gömsen, ailenin memleketindedoğmamış, orada hiç yaşamamış dahi olsan, arkada bırakılan yerdir memleketin ve hasreti dinmez. Bu nedenle Saroyan'ın o vurucu satırlarından da hep hasret, köklerini arayış akar.

Mezarlıklar, biraz da öldükten sonra evine kavuşmak, orada ebedi uykuya dalmaktır insanlar

için. Bu nedenle birçok insan kendisinin ya da ailesinin doğduğu yerde yaşamıyor olsa bile öldüğünde yüreğinde taşıdığı o eve gömülmek ister. (Mesela beni illa ki gömecekse birileri, Diyarbakır'da babamın yanına gömsünler isterim) Ermeniler için de mezarlar biraz da yaşayamadığı ya da doğamadığı topraklarda gömülmek ya da bazen gömülememek demektir. Hrant Dink'i andığımız her 19 Ocak günü, onun sesinden dinlediğimiz, "Su çatlağını buldu" cümlesi ile biten hikâye hala yüreğimizi titretir. Bu hikâyeyi hiç duymayanınız varsa, buyursun, dinlesin Hrant Dink'in kendisinden. Hikâyedeki teyze sonunda memleketine gömülmüştü ama bazı Ermeniler bu 'şansa' da sahip olamıyorlar maalesef. Ailesi Sasonlu olan ama 1915'te yaşananlar nedeniyle Suriye'de dünyaya gelen ve Türkiye'de hiç yaşamamış olan Aram Tigran* daha önce ziyaret ettiği ve çok sevdiği Diyarbakır'a gömülmeyi vasiyet etmişti. Bu ülkede yaşayan herhangi bir insan kadar, hatta daha fazla, bu ülkede ebediyen uyumaya hakkı olan Tigran, Anadolu'lu bir Ermeni olmasına rağmen Türkiye vatandaşı olmadığı için vasiyetinin yerine getirilmesi İçişleri Bakanlığın kararına bağlıydı. Ve tabii ki Bakanlık Tigran'ın vasiyetinin yerine getirilmesine izin vermeyecekti. Aram Tigran sonunda Brüksel'e gömülecek, Diyarbakır'dan taşınan bir avuç toprak mezarına serpilecek, Diyarbakır toprağına ancak bu şekilde, bu kadar kavuşabilecekti.

Yaşayanlar kadar ölüler için de eziyet bu ülkede bulunmak. Arkada kalanlar için ölülerine, mezarlıklarına yapılanlar bitmez bir işkence. Umuyorum ki o mezarlarda yatmakta olanlar dışarıda yaşananlardan bihaberdirler ve bu topraklarda yaşadıkları işkence son nefeslerini verdikleri anda bitip gitmiştir.

*Aram Dikran olarak da bilinir.

Kaynak: artigercek.com